

NĚKAM VYLÉZT NEMÁ BÝT CÍL

Když jí někdo řekne, že je blázen, neprotestuje. Na celý život propadla horám. Vedle výškových rekordů se může těšit i z toho, že pod ledovcem v Karákóramu díky ní mají nemocnici, vodovod i lepší přístup ke vzdělání. A říkají jí Matka údolí.

text: **Blanka Kubíková** / foto: **Jakub Stadler, Dina Štěrbová**

POHOŘÍ KARÁKÓRAM.
Pohled z vrcholu Gašerbrum II.

Dina Štěrbová

REKORDMANKA.
Na vrcholu Nošak (7492 m n. m.) v afghánském pohoří Hindúkuš. Koncem 70. let šlo o československý ženský výškový rekord.

Přý nemáte ráda, když se říká „pokořit horu“. Proč?

Pokořit, to je jako šlápnout někomu na hlavu. Hory jsou ale vznešené prostředí, součást něčeho mnohem silnějšího, než jsme my. Neříkám však ani, že „hora dovolila“, jako říkají jiní. Prostě musíte mít vedle umanutosti štěstí. Vždycky je to velká náhoda, že se vyhnete všem záłudnostem a nepostihne vás třeba vichřice.

Zdá se vám o horách?

Zdá. Žádné konkrétní zážitky, ale obrazy. Hory jsou to nejhezčí, co mě v životě potkalo. Měla jsem štěstí, že jsem se nezabila, hory si vzaly hodně mých přátel i známých.

Kdo ve vás vášně pro hory zažehl?

Já sama. Všechno vzniká na pomezí dětství a puberty, kdy je člověk nejnímvějš. Začalo to ve čtrnácti, když jsem byla na obyčej-

ném výletě s kamarádkou v Tatrách. Obě jsme měly dobrodružnou povahu, takže jsme načerno vylezly na Gerlachovský štít. Musely jsme obejít hlídače, abychom se tam dostaly. Byl to blesk z nebe, vášeň. Pak jsem vstoupila do oddílu, prošla klasickým výcvikem, a protože byla doba, kdy se nikam nedalo jezdit, musely mi stačit právě ty Tatry. Jsou krásné.

Do Asie jste se dostala poprvé kdy?

V roce 1970 jsme na Univerzitě Palackého uspořádali první československou výpravu do Karákóramu. Jeli jsme tam větřískou a rumunským džípem přes Írán a Afghánistán. Úžasné zážitky! Tehdy jsem vylezla na první kopec, který měl přes šest tisíc metrů.

Co na váš koníček říkali rodiče?

Ze začátku o něm nevěděli. Byli takoví sporařadání, maminka učila hrát děti na klavír, táta hrál na housle ve Slovenské filharmonii.

Tím, že jsme byli čtyři sourozenci, neměli čas starat se o každého detailně a má horská dobrodružství se dařila tajit. Když se provalila, měli o mě pak celý život strach.

Asi nejvýznamnější pro vás byl výstup na šestou nejvyšší horu světa Čo Oju, zvanou Tyrkysová bohyně.

Zkušenosti z výšek jsem měla z Pamíru a Afghánistánu, kde se mi podařil dobrodružný výstup na nejvyšší horu Nošak, 7492 metrů. Jak šly roky, cítila jsem, že musím ještě rychle něco podniknout, než mi ujede vlak. V normalizaci to bylo těžké, nejdřív jsem v roce 1980 vydupala ženskou výpravu na Manaslu v Nepálu, kde jsem se seznámila s horolezeckou hvězdou, Čechoameričankou Věrou Komárkovou. Na Čo Oju jsme chtěly spolu, ale nepodařilo se to hned, až za dva roky na pozvání amerického Alpin Clubu. Byly jsme nejmenší výpravou v historii ženských výprav.

✓ Messnerovi jsme byly pro legraci: ve dvou, navíc ženské. Bylo mi už čtyřiačtyřicet a v té době jsem byla nejstarší žena, která zlezla osmitisícovku.

Prý si z vás dělal legraci Reinhold Messner. Shazoval nás. Čo Oju leží na nevyjasněném pohraničním území mezi Čínou a Nepálem, tak tam raději nikoho nepouštěli. Messnerovi povolení dali, rok poté nám.

On měl pocit, že ženské tam nemají co dělat?

Byly jsme mu pro legraci: ve dvou, navíc ženské. Bylo mi už čtyřiačtyřicet a v té době jsem byla nejstarší žena, která zlezla osmitisícovku. A to s velmi omezeným rozpočtem. Věra sehnala 10 tisíc dolarů, nechala před tím vyrobit trička s nápisem „Woman's Place on the Face“, která dostala i do Playboye. Já jsem s sebou vzala čtyřicet spacáků, tisíc metrů fixních lan a lyofilizáty, tedy potravin konzervované zmrazením a následnou sublimací vody ve vývěvě. Vyrobita jsem je s pomocí přátel v ústavu sér a očkovacích látek. Mají tu výhodu, že jsou nesmírně lehké a nahradí konzervy.

NEMOCNICE V KARÁKÓRAMU. Dva roky trvalo, než horolezci Dina Štěrbová a Vítězslav Dokoupil nemocnici „dostali“ do oblasti osmitisícovek, baltijské vesničky Arandu.

Kyslíkové bomby jste měly?

Pořídila jsem si ji, ale došla za deset minut, což bylo mnohem horší, než kdybych od začátku šla bez kyslíku.

Učila jste budoucí matematiky na Univerzitě Palackého, horolezectví jste měla vždycky jen jako koníčka?

Ano, jsem čistý amatér. Třeba do Nepálu se kvůli monzunovým deštům nedá jet v létě v době prázdnin, tak jsem všechny hodiny odpřednášela předem, abych tam mohla odjet na jaře.

Váš muž, zoolog Otakar Štěrba, sjížděl řeku, vy jste jezdila na hory?

On jezdil i do hor, jenomže horolezectví považuje za tahání čerta za ocas. To je podle mě divoká voda taky. (smích) Buď jsme jezdili spolu, nebo jsme se tolerovali. To je největší devíza našeho manželství. Můžu si blahopřát: moje kamarádky, které lezly, měly po svatbě nůž na krku, mně se hory podařilo uhájit. Když bojujete se vším, nemáte peníze, vymýšlíte krkolomné způsoby dopravy, všechno řešíte jako kroky do tmy, tak ještě nemůžete mít doma někoho, kdo sýčkuje

Nemocnici jsme sestavovali metodou pokus-omyl. Panely jsme měli sice očíslované, ale čísla vybledla.

a vyhrožuje, že se s vámi rozvede. (smích) Dneska je všechno jednodušší byrokraticky i finančně. Dřív se podávalo povolení na kopec dva roky předem, dnes tam přijedete, zaplatíte a jdete, partner na vás může počkat třeba v hotelu, pokud není stavěný na lezení.

Dnes fotky z cesty na Mount Everest vypadají pomalu jako z Václaváku.

To je tragédie. Konec horolezectví. Kdo si zaplatí, toho tam dostanou, i kdyby ho tam měli dostrkat.

ŘÍKAJÍ JÍ MATKA ÚDOLÍ. „Pokud můžu zachránit patnáct dětí ročně, aby nezemřely bez antibiotik, nemůžu to neudělat.“

Vy jste se o nejvyšší horu planety pokoušela dvakrát, proč ty pokusy nebyly úspěšné?

V roce 1991 jsme s rakouskou výpravou došli do sedmi tisíc metrů. Tam jeden kluk zahynul a slavný horolezec Marcus Schmuck výpravu ukončil. Rok poté kamarádka Němka, která se mnou měla jít, se v Káthmándú zalekla a vycouvala. Sama jsem si netroufla, bylo mi 52 let, s krvácějícím srdcem jsem si řekla, že je rozumnější vrátit se. Ale už jen být tam, vidět ty hory z výšky, není ztracený čas a peníze. Nemá být cílem jen někam vylézt.

S kolegou horolezcem Vítězslavem Dokoupilem jste v Karákóramu založili a dodnes sponzorujete nemocnici, protože jste měli pocit, že horám musíte „něco“ vrátit?

Takové pocity má každý, kdo se do těch míst dostane a vidí tu bídu. S nemocnicí to byla náhoda. Ale na náhody musíte být připravená. Po zemětřesení v roce 2005 u Nanga Parbatu, kdy v Kašmíru zahynula spousta lidí, neziskovka z Liberce vybrala nějaké peníze, obrátili se na Víťu, on začal pomáhat a spolu jsme vymysleli projekt malé nemocnice v nejvyšší části Karákóramu. Jako

obdobu Hillaryho nemocnice v šerpské osadě Khunde. Přizval mě, protože věděl, že zařídit něco v Pákistánu není jednoduché, a já už tam byla desetkrát.

Jak jste vybrali místo?

V roce 2005 mě tam zastihlo zemětřesení, byla jsem nevěstná a na tři dny se stala televizní hvězdou, kdy mě ukazovali, jestli jsem se už našla. S manželem jsme tehdy z peněz, které jsem zdědila po mamince, financovali dva vodovody v karákóramské dolině Baltoro. Tehdy jsme tu vesničku, kde pak vznikla nemocnice, navštívili.

Dostat materiál na místo by prý vydalo na absurdní drama.

Kontejnery kotvily v Karáči, nechtěli nám je vydat, protože Pákistán tehdy zrušil bezcelní výjimky na humanitární pomoc. Tak jsme dva měsíce lítali po úřadech, využívali svoje známosti... Vymocit odpuštění všech daní se nám podařilo těsně před vypršením víz. Naštěstí – jinak by náklad skončil na skládce a my ve vězení, protože jsme za něj měli hmotnou odpovědnost. Přitom po nás chtěli za každý den skladné, zdržné a asi pět dalších druhů šílených poplatků. Nemocnici jsme nakonec zazimovali na dvorku kuvajtské nemocnice ve správním centru Skardu, výchozím bodu pro horolezce. Další rok jsme ji dostali na místo.

Po krkolomné cestě, odkud džípy padají do řeky.

Traktor tam nemohl, nákladník taky ne. Víťa je technicky zdatný, vymyslel systém, jak tam náklad dostat speciálním cargo džípem. Bylo to velké dobrodružství. Nemocnici jsme sestavovali metodou pokus-omyl – panely jsme měli sice očíslované, ale čísla vybledla.

Tím pro vás ale starost o nemocnici neskončila.

Liberecká neziskovka v tom nechtěla pokračovat, neznala tamní poměry, kdy jen tři procenta místních obyvatel umí číst a psát a nemluví úředním jazykem, ale jen svým klanovým, jakousi archaickou tibetštinou. Tak jsme založili občanské sdružení, abychom mohli legálním způsobem zbrat od lidí peníze na provoz nemocnice, léky a materiál.

Co to obnáší?

Nabalila se spousta úkolů. Například řada přístrojů je na elektřinu, která v oblasti ovšem není, takže jsme museli pořídit solární panely, dostat je tam a provoznit. Podobné to bylo se septikem, rozvody vody a jímací jezírko byly špatné, tak se budovaly nové.

CESTA NA GAŠERBRUM II. Vrcholu 8035 m n. m. dosáhla spolu s Lívií Klembarovou v červnu 1988 takzvanou rakouskou cestou. Šlo o první československý výstup (snímek je ze sedmi tisíc metrů).

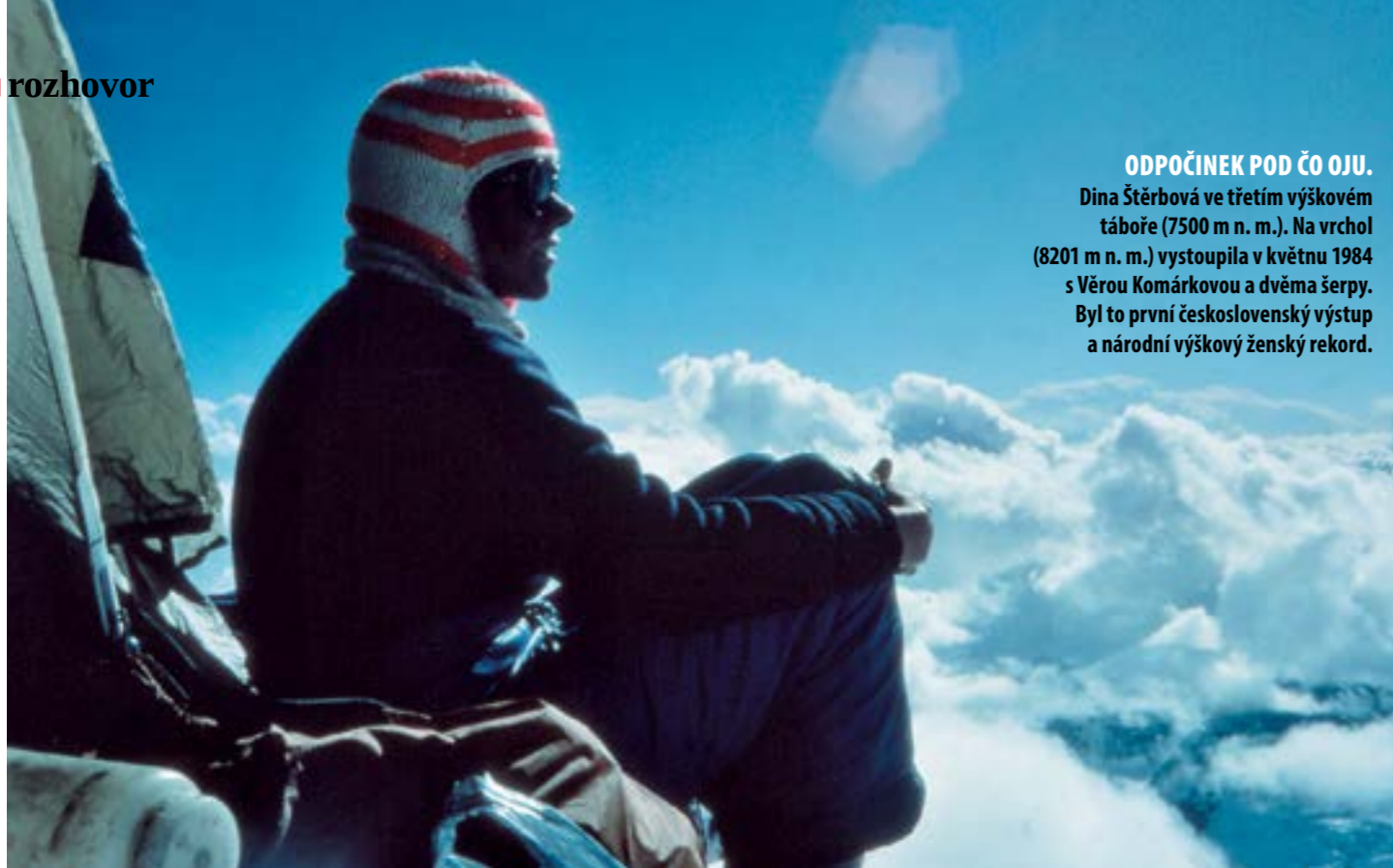
Kdo v nemocnici pracuje?

To je další problém: doktorů je tam málo a ti, kteří něco umí, rejžují peníze v Islámábádu a v odlehlých oblastech Pákistánu nejsou. První ošetřovatel nás okradl. Dole ve své vesnici si otevřel lékárnu, kde prodával léky z nemocnice.

V zimě se tam prý žije v zemljankách.

Říkají tomu zimní místnosti, jsou zapuštěné pod zemí a na nich mají nástavby na léto. V létě je tam totiž extrémní vedro, v zimě

třesuté mrazy. Je to vlastně poušť, ze které vyrůstají vysoké ledovcové hory. Zeleň je jen na vysokých místech, v níkách, kam teče voda z ledovce a kde pasou dobytek. Ženy celé léto sbírají vrbové haluzky, aby bylo čím topit. Třicet lidí pak zaleze do té zimní místnosti, sedí kolem ohně, hlava na hlavě plus kozy, ovce, slepice. Takhle tam sedí čtyři až pět měsíců, bez pořádného oblečení, boty mají jenom někteří. Než jsme tam začali provozovat nemocnici a vozit léky, umíralo deset patnáct dětí ročně na zápal plic.

ODPOČINEK POD ČO OJU.

Dina Štěrbová ve třetím výškovém táboře (7500 m n. m.). Na vrchol (8201 m n. m.) vystoupila v květnu 1984 s Věrou Komárkovou a dvěma šerpy. Byl to první československý výstup a národní výškový ženský rekord.

Nepřipadáte si tam jako v pravěku?

Ano, ale nesmí se to moc říkat, abychom nepomlouvali suverénní stát. Navíc kvůli nedořešenému problému Kašmíru je blízko z jedné strany pákistánská, z druhé indická armáda a velmi často jsou tam konflikty.

Přesto tam lidé zůstávají?

Kam by šli? Pákistán je chudý a přelidněný, nikdo je nepotřebuje. Maximálně pár mladých odejde pracovat do konzerváren nebo cukrovarů do Karáčí. Tam jim to nesvědčí, protože jsou zvyklí na jiné podnebí, vydělají si málo, téměř nic jim nezbyde, pak se vrátí.

Co dnes, po šesti letech fungování nemocnice, platíte kromě léků?

Zdravotníkovi, který je placený státem, dáváme asi tisíc korun měsíčně navíc. Pak si vychováváme porodní báby. Spousta žen totiž umírala proto, že nevyšla placenta, a muž nemůže na ženy od pasu dolů sáhnout. Momentálně tam frčí státem posvěcené rodinné plánování, protože jsou přelidnění, ale hormonální antikoncepce pro místní vhodná není, protože neumějí počítat, a kondomy by tam žádný muž nepoužíval. Ale jen v naší vesnici máme padesát nitroděložních tělísek, ženy pochopily, že jsou pro ně dobré, když nechťejí deset dětí, musí to ale povolit manžel.

Podporujete prý i místní školu.

Původně to byla jedna třída, taková blešárna. Aby tam mohlo chodit víc dětí, vykoupili jsme vedlejší místnost, položili linoleum,

Dina Štěrbová

* 22. dubna 1940 v Bratislavě jako Margita Schochmannová

- ▶ učitelka matematiky, horolezkyně a spoluzakladatelka nemocnice v Karákóramu
- ▶ od poč. 60. let se zúčastnila expedic na Elbrus, Ararat a opakovaně do Himálaje, v roce 1977 vystoupala v tehdejším československém ženském horolezeckém rekordu na 7492 metrů vysoký hindúkušský Nošak; v roce 1984 spolu s Čechoameričankou Věrou Komárkovou zdolaly šestou nejvyšší horu světa Čo Oju (8201 m n. m.) a čtyři roky nato další osmitisícovku Gašerbrum (8035 m n. m.); pokusy o výstup na Mount Everest (1991, 1992) se nezdařily
- ▶ s manželem věnovali v roce 2005 deset tisíc dolarů na vybudování dvou vodovodů v pákistánské dolině Baltoro, následně v Karákóramu spoluzaložila pod ledovcem českou horskou nemocnici; na její provozování vznikla o. s. Czech Hospital, účet pro dárcy je 3350843001/5500
- ▶ napsala knížky Čo Oju. Tyrkysová hora (1988), Putování po kanadských řekách (1991), Touhy a úděl. První ženy na osmitisícovkách (2014); vystudovala matematiku, kterou od roku 1964 přednášela na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci
- ▶ manžel je zoolog, ekolog, cestovatel a spisovatel Otakar Štěrba; mají syna Michala

natřeli okna, pořídili lavice. A začali pracovat na tom, že dole ve městě postavíme ubytovnu pro děti, které by chodily na střední školu. Bez vzdělání se nic nepohne.

Když rodiče vidí, jak se děti snaží, nechťejí se učit taky?

Ne, ale děti podporují. Tedy zatím se to týká kluků, holka tam je nic, ani nedostává tolik jídla jako kluk, maso vůbec.

Jezdí s vámi do Arandu manžel?

Byl tam. A podporuje mě. Když peníze nejsou, dodáváme je my. Koupili jsme za 13 tisíc dolarů pozemek na ubytovnu a darovali ho organizaci, kterou jsme založili, aby česká ambasáda mohla přispět na stavbu. Taky doufáme, že bychom mohli dostat peníze z evropských projektů na přístup ke vzdělání. Jenom nevím, jestli zvládneme to šílené papírování. Snažíme se.

Neřekne vám občas někdo, že jste blázen?

Občas? To říká spousta lidí. Diví se, proč to dělám.

Co odpovídáte?

Nic. Vnímám, že bojovat v životě o úspěch je jedna stránka existence. Pak je ta druhá, podpořit solidaritu mezi lidmi. Soutěživost řeší mnoho, ale ne všechno. Musí být v rovnováze s milosrdenstvím. Pokud můžu zachránit patnáct dětí ročně, aby nezemřely bez antibiotik, nemůžu to neudělat. Je jedno, že to je kapka v moři. ■